

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

Kitap Eleştirisi: Anti-Kapitalist Günlükler*

Book Review: *The Anti-Capitalist Chronicles*

 Kardelen Bahadır

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Samsun

Neo-Marksist coğrafyacı David Harvey'in *Anti Kapitalist Günlükler* başlıklı kitabı, özgün dilinde ilk kez 2020 yılında yayımlandıktan sonra 2022 yılının Şubat ayında Utku Özmakas çevirisiyle Türkçeye kazandırılmıştır. Oldukça anlaşılır bir biçimde yazılmış bu çeviri eserde, Harvey on dokuz başlık altında topladığı ve neoliberalizme ilişkin kendi eski kitaplarına da göndermeler içeren bölümlerde neoliberalizmi daha geniş bir çerçevede incelemiştir. Harvey'in kitabın başlığıyla aynı başlığı taşıyan podcastlerinin yazıya geçirilmesiyle oluşan bu kitap, bölüm başlıklarında kapitalizm, neoliberalizm ve bu kavramlarla bağlantılı başka konular ışığında yazarın anti-kapitalist bakış açısını aktarmaktadır. Kitabın başlığı Harvey'in anlatımıyla olanaklı tek politik duruşun anti-kapitalizm (Harvey, 2022, s. 203) olduğu görüşüyle anlam kazanmaktadır. Kitabın başlıca savı yaşanan ekonomik krizlerin ve yoksulluğun, yani toplumsal ve ekonomik sorunların nedeninin kapitalizmin bir modeli olan neoliberalizmden kaynaklanmadığı, tersine, sorunun kapitalizmin kendisi olduğudur (Harvey, 2022, s. 27). Kitap bu yönüyle güçlü bir kapitalizm eleştirisi sunar.

Harvey kitabın ana anlatısında Karl Marx ve söylemleri üzerine odaklanmaktadır. Yer yer Marx'a ya da Marx'ı izleyenlere yönelik eleştiriler de getiren Harvey Marx'ın görüşlerini güncel konularla bağdaştırarak, Marx'ın daha çok anlaşılmasında önemli bir rol oynar. Geçmiş ve güncel olayları konuların aktarımı sırasında örnek olarak kullanması yazarın seslendiği kitlenin genişlemesine de olanak tanımaktadır. Aynı zamanda, günümüze

yakın dönemleri ve olayları ele alırken, değişik ülkeleri de işine katan yazar, kitapta çoğunlukla karşılaştırmalı bir biçimde Amerika'yı ve Çin'i ele alırken, kimi zaman da Brezilya ve Türkiye örneklerine yer vermektedir. Yazarın Amerika ve Çin karşılaştırması ve verilen örneklerin bütün bölümlerde sıkça yinelenmesi kitabın kendini yinelenmesine neden olmaktadır. Ancak bu noktada kitabın aslında bir podcast dizisinden oluşmasının konuların yinelenme nedenini bir ölçüde açıkladığı düşünülebilir. Bu durumda kitabın düzenlenmesini üstlenenlerin ortaya koyduğu işin kalitesine ilişkin bir soru işaretli olmaktadır.

Marksist kuramı güncel tutan bir ad olarak Harvey kimi bölümleri yalnızca Marx anlatısı üzerine kurar. Örneğin, altıncı bölüm olan "Sosyalizm ve Özgürlük" başlığı, "özgürlük alanı zorunluluk alanı geride kaldığında başlar" düşüncesinin bir açılımı niteliğindeki bir bölüm olarak işlev görür. Ancak bu anlatının tarihsel bir biçimde ve neden sonuç ilişkisiyle değil, "kanepe sörfü", "felaket kapitalizmi" gibi ilgi çeken güncel kavram ve tartışmalar çevresinde biçimlenerek, okuyucunun ilgisini çekmeyi başardığı söylenebilir. Ayrıca eserde borç ve finans konularına değinilirken, öğrencilerin üniversiteden yaklaşık 100 bin doları aşan borçla mezun olduklarına dikkat çekilmesi eğitim alanında neoliberal politikaların öğrenciler üzerindeki yükünü gösterir ve öğrencilere sözcülük eder. Kitap sonunda yer alan tartışma soruları ve okuma önerileri ek okumalar yapmak isteyen öğrenciler için, yazarın kendi kitaplarının da yer aldığı bir liste sayesinde bu isteği karşılayacak niteliktedir.

*David Harvey, *Anti-Kapitalist Günlükler*; İstanbul, 2022, Sel Yayıncılık, 245 sayfa.

Geliş tarihi: 05.03.2023 Kabul tarihi: 08.06.2023
Online yayımlanma tarihi: 25.06.2023
İletişim: Kardelen Bahadır
e-posta: kardelenbahadr@gmail.com

 TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Harvey kitabın ilk bölümlerinde ağırlıklı olarak neoliberalizmin ne olduğunu açıklar ve neoliberalizmin kendi içerisindeki çelişkileri göz önüne serer. Bu amaçla Şili'deki ayaklanmayı, Tahran'daki eylemleri, Fransa'daki "Sarı Yeleklileri" örnek vererek, protestoların ortak yönlerini göstermek ister. Bu ekonomik modelin en tepedeki %1 ya da %10 için işlemesi, öte yandan kitleler için işlememesidir (Harvey, 2022, s. 26). Artan eşitsizlik, sermayenin büyüme odaklı olması ya da öyle olmak zorunda olması, iklim değişikliği, doğanın zarar görmesi protestocuların gündeminde yer alır. Bu türden protestolar Harvey için önemli ve gereklidir (me-too hareketi gibi), ancak yeterli değildir, çünkü Harvey'e göre devrim bir olay değil, uzun bir süreçtir (Harvey, 2022, s. 35).

Yazar kitabın hemen her bölümünde yer alan Çin anlatısına yedinci bölümde özel bir başlık açarak, günümüz dünya ekonomisinde Çin'in önemine yer vermektedir. Bu noktada yazar Çin'in özellikle 2007–2008 küresel krizinde oynadığı role değinerek, Çin'in bugünkü ekonomik durumunu açıklarken, bir yandan da Çin'de yaygın bir biçimde uygulanan "taklit kültürü"ne ve bunun sağladığı hızlı teknolojik ilerlemeye dikkat çekmektedir. Birçok bölümde yer alan Çin'in önemi ve Amerika karşısındaki konumuna değinilirken, Amerika'da insanların yaşadıkları sorunlar yine çok kez yinelenmektedir. Ancak kitapta Çin'e karşı aynı eleştirel yaklaşım gözlenmemiştir.

Harvey sekizinci bölümde "Kapitalizmin Jeopolitiği" başlığı altında mekâna ve kente yönelik zengin bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Bu bölümde kapitalizmin jeopolitik olarak nasıl bir yol izlediğine yer vererek, "sermayenin ihracı", "mekânsal sabit" gibi kavramlarla konuyu açıklamaktadır. On ve on ikinci bölümlerde de aynı biçimde, mekân, kent ve tüketim konularına yer veren yazar, Hudson Yards'a ağır eleştiriler yaptığı onuncu bölümde, Amerika'nın New York kentindeki bu alışveriş merkezinin simgesel bir temsil yoluyla tüketim odaklı bir işlev gördüğünü ve içerisindeki konutların en tepedeki %10'u hedeflediğini dile getirmektedir (Harvey, 2022, s. 137). Yapısı ve işlevi bakımından ölü olan bu mekânlar için, Harvey "insanlar kendi toplumsal mekânlarının denetimini ele geçirip onlara tat verir. Sermaye sırf özerk olmayan tüketim biçimlerini teşvik eder, oysa bir şehri şehir yapan büyük ölçüde insanlardır" (Harvey, 2022, s. 137) diyerek mekânın insanla olan etkileşimini vurgulamaktadır.

Harvey'e göre mülksüzleştirme, "İlkel ve Kökensel Birikim" başlıklı on birinci bölümde aktarılanların izinde üretimle hiçbir ilgisi bulunmayan bir birikim biçimidir (Harvey, 2022, s. 151). Güncel yazında soylulaştırma olarak daha çok kullanılan mülksüzleştirmede amaç mekânlar soylulaştırılabilir diye onları özgür bırakmaktır (Harvey, 2022, s. 151). Bu özgür bırakma, insanların kentin yaşanacak iyi bölgelerine erişim haklarının ellerinden alınması, merkezden uzak bölgelere yönlendirilmeleri yoluyla sağlanır. Mülksüzleştirme

yoluyla birikimin bir başka çeşidi de insanların emeklilik haklarının ellerinden alınmasıdır (Harvey, 2022, s. 152). Bu bölümlerin katkısı yaşanan döneme, dünyaya bakıp, sermayenin nerelerden sağlandığının görülebilmesine olanak tanınmasıdır. Harvey yaşadığı dönem üzerine söz söyleyen biri olarak, kimi bilinçlenmelere yol açması ve günümüz üzerine Marksist bir bakış sağlaması nedenleriyle önemli bir yazardır. Bu noktada okuyucuya düşen, okuduğu bilgiyi ve çözümleri kendi düşünme süzgecinden geçirmek ve yazarın Marksist tutumunu akılda bulundurmaktır.

"Karbondiyoksit Salımları ve İklim Değişikliği", aralarında belki de günceli en çok yakalayan bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. İklim krizinin ünlü müzelerde tablolara çorba fırlatılması üzerinden daha çok dile getirildiği günümüzde Harvey konuyu büyümenin, sermaye birikiminin bir sonucu olarak ele almaktadır. Öyle ki Çin'in 2007–2008 krizinde yaptıkları kapitalizmi sera gazı salımlarında çok büyük bir artış pahasına kurtardı (s. 170) anlatımıyla ekonomi adına atılan adımların çevreye dönük zararlarını çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır.

Son bölümler yabancılaşma kavramı ve COVID-19 üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buna göre, yabancılaşma "kapitalist sistemin içine gömülmüş merkezi bir unsur" (Harvey, 2022, s. 183) olarak tanımlanır. Ayrıca Harvey "yaygın anti-kapitalist huzursuzlukların artışı yabancılaşma kavramını yeniden canlandırıp düşünsel ve politik gündemimizde ön sıralara almamızı gerektiriyor" (Harvey, 2022, s. 185) sözleriyle yabancılaşma sorununu günümüze taşımaktadır. Bu bölümde "telafi edici tüketim" ve "binge-watching" kavramları ilgi çekicidir. *Binge-watching* kavramında önceki bölümlerde de sözü edilen *Netflix* ekonomisine bir göndermede bulunarak, tıknırçasına içerik izlemenin tüketim başlığı altında ele alınması gerekliliği tüketim dünyasının değişimi kapsamında belirtilmiştir. Aynı biçimde, telafi edici tüketim de yeniden bir yabancılaşmaya neden olabilir gözüyle ele alınmaktadır. COVID-19'la ilgili bölüm, pandeminin kitabın oluşma evresine denk gelmesinin izlerini taşıyor. COVID-19'a anti-kapitalist bir bakış sergileyen Harvey, COVID-19'u tüketim üzerinden okumakta ve bu durumun kapitalizmin yıkılması için bir fırsat olabileceği görüşüne yer vermektedir. Nasıl virüsten kurtulmak için toplu bir eylem biçimi gerekiyorsa (Harvey, 2022, s. 226), bir toplum seçeneği yaratmak için de böylesi bir ortaklaşa eylem gereksinimimiz olduğu vurgusuyla kitap biter.

Kitabın kendi içinde bir bütünlüğünün olmasına karşın, bölümler içerisinde açılan konuların ya da sorulan soruların bir yanıtta ulaşmadan konunun çok hızlı bir biçimde değişmesi önemli bir eleştiri noktasıdır. Bu durum bölüm sayfa sayılarının kısalığı, gerçekte bir konuşmanın yazıya aktarılması gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Ancak her koşulda kitabın düzenlenmesi konusunda bir eksiklik olduğu sonucu çıkarılabilir. Bu yazıdaki eleştiriler çoğunlukla kitabın içerik düzenlemesiyle ilişkilidir.

Öte yandan, yazarın aktardığı bilgiler, bu bilgileri açık ve yalın bir dille sunması eserin öne çıkan olumlu özelliklerini oluşturmaktadır. Harvey bu eseriyle kapitalizme ve kapitalizmin bir aşaması olan neoliberalizme ekonomi, kent, sanat, tüketim ve özgürlük gibi geniş çerçevelerden bakmış ve gözlemlediği sorunları tarihsel bağlamları içerisinde aktarmıştır. Bu yönüyle konuya ilgi duyan üniversite öğrencilerinin ve akademisyenlerin okuyabileceği nitelikte bir eserdir.

Kaynak

Harvey, D. (2022). Anti-kapitalist günlükler (U. Özmakas, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.